

כתובת קעקע וניתוח שיחזור השד

נשאלתי בענין ניתוח שעושים לנשים שיש להן סרטן השד והוצרכו הרופאים לכריתת שד, וכמה פעמים אח"כ עורכים ניתוח אחר לשחזור השד. ואע"פ שאין בזה שום רפואה לה, מ"מ יש בזה צורך גדול שהרי יש לה עגמת נפש גדולה כשגופה חסרה בכה"ג וגם יש חשש ביטול שלום בית בכמה פעמים. ודרך ניתוח זה היא שאחרי שמשחזרים השד בדמותה הראשונה זורקים בה דיו חום סביב הפטמה כדי שתראה כמו צבעה הטבעי. אך זריקה זו יש בה חשש איסור משום כתובת קעקע ונשאלתי אם יש מקום להתירה כיון שיש לה צער גדול בזה.

א. גדר כתובת קעקע

תנן (מכות כא.) "הכותב כתובת קעקע כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם". וכתב הריב"ן (שם ד"ה כתובת קעקע) "כותב תחילה על בשרו בסם או בסיקרא ואח"כ מקעקע הבשר במחט או בסכין ונכנס הצבע בין העור לבשר ונראה בו כל הימים".

אבל הרמב"ם (הל' ע"ז פרק י"ב הל' י"א) הפך את הסדר, ופירש ששורטים על הבשר לפני שנותנים שם דיו: וז"ל "כתובת קעקע האמורה בתורה הוא שישרט על בשרו וימלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים". וכ"כ הנמוקי יוסף (מכות ד: בדפי הרי"ף ד"ה קעקע) "כלומר אחר שקרע עורו הניח דיו באותו שריטה וניכרת שם זמן גדול, ובעינן תרתי לחיובא שריטה וכתובה ולישנא דקרא נקט דכתיב וכתובת קעקע שהרי תחילה הוא קורע העור ואח"כ כותב".

השו"ע (יו"ד סי' ק"פ סע' א') סתם כלשון הרמב"ם וכתב "כתובת קעקע היינו ששורט על בשרו וממלא מקום השריטה בכחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים".

אך הש"ך (שם ס"ק א') כתב "וה"ה כותב בצבע תחילה אח"כ שורט במקום צבע, ב"ח". הרי פסק הש"ך שאין לדקדק בסדר הדברים.

וכהיום נוהגים הנכרים העושים כתובת קעקע לרשום בדיו על הבשר ואח"כ לקרוע את העור ולהניח הדיו תחתיו, ובאופן זה יש כתיבה בדיו קודם וגם אחר קריעת העור, וברור שיש בזה איסור תורה לכל הפירושים הנ"ל.

ב. הכותב והנכתב

בתוספתא (מכות פ"ג) "הכותב כתובת קעקע בבשר של חבירו שניהן חייבין, במה דברים אמורים בזמן ששניהם מזידין אבל אם היו שוגגין פטורין, א' שוגג וא' מזיד, שוגג פטור מזיד חייב". וכן משמע לשון הפסוק שאיסור זה חל על שניהם שכן כתוב "לא תתנו בכס", והוא לשון רבים, והיה נראה שגם כוונת הקרא היא שלא יתן אדם לאחר לכתוב כתובת קעקע עליו, שאם לא כן היה משמע שעיקר איסור התורה הוא לכתוב על אחרים וכבר כתבו רבותינו הראשונים שעיקרו הוא שלא יכתב עליו סימן שהוא עבד נתון ומכור לע"ז, וזה דין על הנכתב ולא על הכותב. והיה משמע מזה שכל שיניח אדם לאחר לכתוב כ"ק עליו יעברו שניהם.

אבל הרמב"ם (הל' ע"ז פ' י"ב הל' י"א) כתב "במה דברים אמורים בכותב אבל זה שכתבו בבשרו וקעקעו בו אינו חייב אלא אם כן סייע כדי שיעשה מעשה אבל אם לא עשה כלום אינו חייב". והכסף משנה (שם) כתב על דברי הרמב"ם "ומה שכתב 'במה דברים אמורים' לא ידעתי לו מקום מפורש ואפשר שלמדה מדין הקפת הראש שכתבתי למעלה". ובשו"ע (יו"ד סי' ק"פ סע' ב') כתב המחבר כלשון הרמב"ם "אם עושה כן על בשר חבירו פטור אא"כ סייע בדבר". ובביאור הגר"א (שם אות ג') פ' שדברי המחבר (והרמב"ם) הם פירושו של התוספתא, ולא פליגי עליה.

הש"ך (סי' ק"פ ס"ק ד') כתב "כתב בית יוסף והאחרונים שנלמד מהקפת הראש דלקמן סי' קפ"א ולפי זה כי היכי דהתם איסורא מיהא איכא אף על פי שלא סייעו ה"ה הכא".

וצ"ע אם ר"ל שאין בו איסור לאו רק איסור דרבנן או שעובר בלאו אלא שאינו לוקה עליו.

בספר החינוך (מצוה רנ"ג) כתב "ואם רשמו בו אחרים אינו לוקה אא"כ סייע מן הכלל הידוע לאו שאין בו מעשה אין לוקין", הרי לדבריו יש איסור תורה אף בכה"ג.

ולענין הקפת הראש (הל' ע"ז פי"ב הל' א') כתב הראב"ד "אע"פ שאינו לוקה כיון שמדעתו עשה עובר בלאו". והכסף משנה (שם) חלק עליו וז"ל "ויותר נ"ל דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו כיון שלא עבד מעשה כלל". ובמנחת חינוך (מצוה רנ"א אות ג') הביא דעת רוב רבותינו דס"ל כדברי הראב"ד שיש איסור תורה לניקף אף במקרה שלא סייעו כלל. ולכאורה ה"ה לענין כתובת קעקע.

ולענין להיות נכתב ע"י נכרי כתב המנחת חינוך (מצוה רנ"ג אות ד') "וע"ש משנ"ח דלהסוברים בהקפת הראש דגם עכו"ם אסור להקיף כאן גם כן דינא הכי". וכ"כ בדרכי תשובה (סי' ק"פ ס"ק ה') "עיי' בס' יד קטנה פרק ו' מהלכות עכו"ם מצוה ל"ת נ"ח ס"ק פ"ח שהוכיח דאסור להיות נכתב בבשר אפילו ע"י גוי וכמו שאסור בהקפת הראש עיי"ש". וז"ל במנחת עני (שם בס' יד קטנה אות פ"ח) "ולפי זה נראה גם כן דאסור להיות נכתב בבשרו אפילו ע"י גוי וכמו שאסרו בהקפת ראש. ותמיה לי על שלא הזכירו הפוסקים מזה". [ולכאורה הא דלא הוצרכו הפוסקים להזכיר דין זה היינו משום שהרחיקו את עצמן מאיסור זה בין ע"י ישראל ובין ע"י נכרים.] ולכאורה גם ע"י נכרי אסור מה"ת אם הנכתב מסייע שאין סברא לחלק.

וא"כ היה נראה בנידון דידן שהרופאים עושים בהסכמתה שיש לחוש לאיסור דאורייתא, ועיי' במש"כ אם נשתנה הדין כשהיא מורדמת (לקמן אות ז').

ג. כתיבה דוקא או כל רשימה

משמע מכמה ראשונים שאינו חייב על איסור כתובת קעקע אלא בכתיבת אותיות, וז"ל הסמ"ק (ע"ב) "פירוש שישרוט כעין אותיות ויקעקע בצבע". וכ"כ בתוס' ישנים (מכות כא). "לשון חקיקה וקריעה כמו והוקע שמקעקע בסכין בשרו כעין אותיות". וכן בפסקי התוס' (מכות אות ל"ב) "וכתובת קעקע שמסרט בשרו בסכין כעין אותיות". וכן משמע מס' החינוך (מצוה רנ"ג) שכתב "ועובר על זה וכתב אפילו אות אחת", וכ"כ הרע"ב (מכות פ"ג מ"ו) "מקרע בסכין על בשרו כעין אותיות".

אך איכא לספוקי אי לשון הראשונים דוקא אי לאו. דהרי לענין סדר הקריעה והכתיבה כתב הרע"ב "לישנא דקרא נקט דכתיב כתובת קעקע כתיבה ברישא והדר קעקע אבל לעולם הקעקע תחילה", (וכעין מה שהבאנו לעיל בשם הנ"י) וא"כ שמא ה"ה לענין כתיבת אותיות דהוי "לישנא דקרא" אבל גם אם היה רושם ציורים היה חייב. ושמא כן הוא כוונת כל הראשונים הנ"ל שהרי לא

כתבו "אינו חייב אלא אם כותב אותיות" אלא כתבו כלשון הפסוק. ואולי יש קצת הוכחה לזה ממה שלא הוזכרה שיטה זו לא בטור ולא בדברי המחבר, וצ"ע. וא"כ אין להוכיח מלשון הראשונים שאין חיוב אלא בכתיבת אותיות לבד.

ובאמת קשה מאד לומר דלשון אותיות דוקא, שאם אינו עובר אלא בכתיבת אותיות, למה גזרו חז"ל לאסור אפר מקלה, הרי ציורים ורשימות עצמן אינן אלא מדרבנן, וכן הקשה בשו"ת מעיל צדקה (סי' ל"א).

והוא תירץ או דמייירי בכגון שהיתה צורת מכתו כצורת אות או שאינו אסור אלא מדרבנן. ושני התירוצים דחוקים, חדא דקשה לומר שכל המחלוקת בין רב מלכיא ורב אשי היתה דוקא במי שהיה לו מכה בצורת אות שהרי דבר זה אינו מצוי כלל. ולתירוץ השני שזה אסור מדרבנן גם צ"ע שאם צורות ורשימות שאינן אותיות אסורות רק מדרבנן, האיך אסרו אפר מקלה ה"ז גזירה לגזירה.

והשו"ת מעיל צדקה הביא עוד ראייה דחייב גם בלי אותיות, דהנה לא שאלו בגמרא כמה אותיות צריך לכתוב להתחייב כמו לענין שבת. ואח"כ דחה כל זה וכתב דאינו חייב אלא באותיות ולא בשריטה בעלמא או איזה רושם שיהיה. ועיקר טעמא דכתב היינו מלשון הקרא דכתובת קעקע משמע כתב ממש.

[אך אין הכרח למש"כ, שהרי עיקר טעמו הוא ממה שדייק בלשון המקרא וכתב "כתובת קעקע משמע כתב ממש כי לשון כתיבה אינה כי אם הסכמי ... וע"כ צ"ל שמלת כתובה מתפרש מלשון כתיבת אותיות כי לכן נקרא כתב". ומלבד מה שכתבו הנ"י והרע"ב (הנ"ל) שאין לדייק בלשון הקרא לענין סדר הכתיבה והקריעה, ולכאורה ה"ה לענין כתיבת אותיות, הרי לא מצינו באחרונים שכתבו הלכות מדויקות מלשון המקרא בדבר שלא הוזכר בש"ס. ואדרבא מה שהוא הקשה לענין איסור נתינת אפר על המכה הוא יותר מסתבר ממה שתירץ בדוחק (כמש"כ לעיל). ועוד צ"ע שהרי בכל דבריו לא הביא אפילו דברי א' מן הראשונים הנ"ל שמשמע מדבריהם שגדר דין זה הוא בכתיבת אותיות].

אך החיד"א (שיורי ברכה סי' ק"פ אות א' וב') הסכים לדעת המעיל צדקה דבעינן אותיות דוקא וכתב "הרב אלפאנדארי במוצל מאש דת סי' נ"א נסתפק אם הוא בכל שהוא או בעינן כתב ואשתמיט מיניה דברי הרב החינוך שכתב ועובר על זה וכתב אפילו אות אחת לוקה ע"ש ... כתב הריטב"א בחידושיו שם דבלא צורת אותיות אסור מדרבנן. וכ"כ בתשובת הרב מעיל צדקה הנזכר מסברתו". ודבריו צע"ג שהרי דברי הריטב"א אינם כן, וז"ל הריטב"א הנמצא בחידושיו "וטעמא דת"ק דאע"ג דכותיה לא רגילי אלא בשם ע"א הפריז הכתוב במדה ואסר כל רשימא". ואפילו אם נפרש שלא כתב הריטב"א הכי אלא לאפוקי

מדברי רבי שמעון מ"מ א"א לדייק מדבריו דס"ל דאינו חייב אלא בכתיבת אותיות, וע"כ דלא היו לפניו דברי הריטב"א הנמצאים לפנינו.

מאידך, הר"ש משאנץ (ספרא פ' קדשים פ"ו אות י') כתב "אע"ג שלא כתב אותיות" וכ"כ הראב"ד (שם) "ולא בעינן אותיות אלא רושם שיעשה שם הוא נקרא כתובת קעקע".

וכן נראה מדברי הרמב"ם (הל' ע"ז פ' י"ב הל' י"א) שכתב "כתובת קעקע האמורה בתורה הוא שישרט על בשרו וימלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים. וזה היה מנהג הגוים שרושמין עצמן לעבודת כוכבים ... ומעת שירשום באחד מדברים הרושמין אחר שישרוט באי זה מקום ... לוקה". וכן משמע ממש"כ הרמב"ם בענין כתיבה בשבת (הל' שבת פ' י"א הל' י"ז) "רושם תולדת כותב הוא. כיצד הרושם רשמים וצורות בכותל ובשטר וכיוצא בהן כדרך שהציריין רושמים הרי זה חייב משום כותב". הרי לדבריו אין לחלק בין כתיבת אותיות לבין רשימת ציורים.¹

וכמו"כ נראה דעת המאירי (מכות כא.) שכתב "הכותב כתובת קעקע, והוא שישרט על בשרו וימלא מקום השריטה כחול או דיו או אחד מן הצבעים הרושמים, ודבר זה היה כחוק לעובדי האלילים, היו רושמים בעצמם אותה צורה לומר שהוא עבד נתון ומכור לה". ואף שלשונו דומה לדברי הרמב"ם, הוא הוסיף המילות "אותה צורה" וברור שאין כוונתו אותיות דוקא.

וכך דייק המנחת חינוך (מצוה רנ"ג אות ג') במה שכתב בס' החינוך (הנ"ל) וכתב "כבר הבאתי לעיל דבר"מ ושאר ראשונים אינו מבואר דוקא את אלא רשימה בעלמא ג"כ חייב".

וכן דעת התפארת ישראל (מכות פ"ג אות מ"ח) שכתב "דקיי"ל דחייב על כל מה שיכתב בקעקע או אפילו על צורה שירשום שם", וכן הטור ושו"ע (סי' ק"פ) לא הזכירו "אותיות" בגדר איסור כתובת קעקע.

יוצא שיש כמה ראשונים שכתבו בפירוש שאין צורך באותיות להתחייב בכתובת קעקע, וכל הראשונים שהזכירו אותיות לא כתבו בפירוש שיש צורך באותיות להתחייב, וא"כ קשה להקל אף כשאינו כותב אותיות כגון בנידון דידן.

¹ אמנם אפשר היה לחלק ולומר דבשבת, דאיכא תולדות לאבות, אסר רחמנא גם רושם, אך בכתובת קעקע דאין תולדות לאבוד אין רושם אסור. אך מלשון הרמב"ם בהל' ע"ז אינו נראה לחלק בין שבת לכתובת קעקע.

ד. שיטת רבי שמעון

דכתובת קעקע מוגבלת לעניני עבודה זרה

נחלקו רבנן ורבי שמעון אם איסור כתובת קעקע שייך בכל כ"ק או רק בכתיבת עניני ע"ז, ש"רבי שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב את השם (של ע"ז), ורבנן מחייבי בכל כ"ק. ולא מצינו אפילו ראשון אחד שפסק כרבי שמעון בהדיא. אך הריטב"א (שפסק כחכמים) כתב "אבל הרי"ף ז"ל פסק הלכה כר' שמעון וטעם דבריו משום דבר קפרא ודרב אחא ולא נהירא".

וכן נראה ממש"כ בקיצור פסקי הרא"ש (אות ו') וז"ל "ואינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים" ולא הביא דברי חכמים החולקים עליו.

וכ"כ בבית יוסף (יו"ד סי' ק"פ ד"ה ומ"ש) "וכתב רבינו ירוחם שיש פוסקים דלא כר"ש ויש פוסקים כמותו וכתב דלפסוק דלא כוותיה נראה עיקר".

אך לא מצינו כן לא בדברי הרי"ף ולא בדברי הרא"ש. ואמת הוא שהביא הרי"ף דברי בר קפרא לפרש שיטת ר' שמעון, אבל כמו כן הביא המחלוקת בין רב מלכיא ורב אשי לענין נתינת אפר מקלה ע"ג המכה שאינו ענין לר' שמעון אלא לרבנן דפליגי עליה. [וכן כתב הריטב"א "ונראין דברים שכל המימרות הללו לא נאמרו אלא לרבנן דאילו לר"ש אין לאסור דבר מכל זה אפילו מדרבנן כיון שהתורה לא אסרה אלא שם של ע"א, ומינה שמעינן דהלכתא כרבנן דכל הסוגיא כותייהו".] וכן משמע מדברי הרא"ש עצמו (שם סי' ו') שהביא כל דברי הגמרא, הא דבר קפרא וגם הא דאפר מקלה, וכתב "והלכתא כרב אשי דבתרא הוא", וא"כ אין ללמוד מדבריו שהלכה כר"ש.

ויותר מזה, הרי הטור (יו"ד סי' ק"פ), שכל דבריו בנויים על ג' עמודי הוראה, הרי"ף ורמב"ם והרא"ש, פסק כדברי חכמים בלא שום חולק, ואם ס"ל שהרי"ף והרא"ש פסקו כר"ש היה לו להזכיר דבריהם אף אם לא היה פוסק כמותם. וא"כ משמע מדבריו שאין זה דעתם לפי הבנתו. [אך צ"ע שהרי קיצור פסקי הרא"ש נכתב ע"י רבינו הטור. וצ"ל שדבריו שם בקיצור פסקי הרא"ש לאו דוקא דאילו היה פוסק כר' שמעון למה הוצרך להביא הא דרב אשי "מקום שיש בו מכה מותר ליתן בו אפר" הרי ברור שאין זה לשם ע"ז, וצ"ע.]

ובביאור הגר"א (יו"ד סי' ק"פ אות א') כתב "כת"ק אע"ג דבתוספתא איתמר ואינו חייב עד שיקעקע בדיו בכחול לעבודת כוכבים וסתם כר"ש, קי"ל כמתניתין וכמ"ש ביבמות מב: וערא"ש ספ"ג דפסחים ובי"ז דשבת".

ושם כתב הרא"ש "הלכה כסתם דאע"ג דפליגי בהדיא בברייתא כיון דסתם לן תנא כר' מאיר הלכתא כוותיה ולא חיישינן למחלוקת דברייתא". הרי ס"ל להגר"א שכן דעת הרא"ש ולא חש הגר"א למש"כ בקיצור פסקי הרא"ש.

ואפילו אם הלכה כרבי שמעון אין זה אומר שכל כתובת קעקע שאינה של ע"ז מותרת, שהרי הריב"ן (כא. ד"ה וכתובת קעקע לא תתנו) כתב "אלמא עיקר חיוב משום עבודת כוכבים הוא ומיהו אסור לכתוב שום כתיבה בעולם אפילו לרבי שמעון אלא דחיוב מלקות ליכא". וכן כתבו תוס' ישנים (שם ד"ה א"ל רב אחא) ורבינו פרץ (שם). הרי אף לר"ש אין להתיר סתם כתובת קעקע שאינה לשם ע"ז.

[ואינו ברור אם איסור כתובת קעקע שאינה לשם ע"ז שכתב הריב"ן (וסייעתו) דאורייתא או דרבנן. והספק הוא דכיון דלר"ש אינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז ממש מאיזה טעם יגזרו חז"ל שמא מיחלף כתובת קעקע שיש בו איזה ציור או רושם בכ"ק של ע"ז שהרי אינן דומות זו לזו, ובפרט לפי לשון רבי שמעון דבעי שם ע"ז ממש.

מאידך, מנא לן לומר שיש מקרים שיש איסור תורה שחייב מלקות ויש איסור תורה שאינו חייב. ואם זה פירושו שמא הוא דומה לדין כל תשחית שכתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ו הל' י') שאינו חייב מכות דאורייתא אלא על אילנות אבל יש איסור על כל דבר, ומשמע שיש איסור דאורייתא בשניהם (כמו שהקשה ברדב"ז שם), וצ"ע.]

ה. שם עבודה זרה דוקא

או אף ציורים של עבודה זרה

וגם צ"ב לדברי רבי שמעון אם יש חיוב אך ורק אם כתב שם ע"ז או אפילו אם עשה איזה סימן לשם ע"ז אם גם זה בכלל עיקר האיסור, וכן מצינו הרבה פעמים בזמנינו שכן עושים בלא שם ע"ז. ונראה מלשון הרמב"ם (הנ"ל) שכתב "וזה היה מנהג העכו"ם שרושמינן עמזן לעבודת כוכבים" שאפילו אם רשם ולא כתב שזהו בכלל עיקר האיסור. ויותר נראה מדברי המאירי (הנ"ל) שכתב "ודבר זה היה חוק לעובדי האלילים היו רושמים בעצמם אותה צורה".

מאידך, אפשר דיש לדייק מהא דנחלקו בגירסת המשנה אם מילת 'שם' הוא מיותר או לא. שאם המלה "שם" היא מגירסת המשנה דהיינו "רבי שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם את השם", צ"ע מהו פירושו של "שם". ושמה כוונתה לומר שצריך לכתוב שם ע"ז "שם" דהיינו אצל (או על גבי) הרושם או

התמונה שכבר עשה ובלאו הכי אינו חייב. ולפ"ז אפשר להוכיח שאינו בכלל עיקר האיסור לר"ש אלא בכתיבת שם ע"ז ממש וגם שירשום צורה לע"ז. וא"כ מובן היאך יהא איסור כתובת קעקע של רושם בלא אותיות שהרי עשיית רשימות של ע"ז בכלל מה שאסרה התורה. אך אינו ברור אם זו הגירסא הנכונה.

[ונראה שלפי ב' הבנות האלה אפשר לברר מה שהקשינו לעיל שאם אין איסור תורה לרבי שמעון אלא בשם עבודה זרה ממש, למה הוצרכו לגזור על כל כתובת קעקע (כמש"כ הריב"ן ותוס' ישנים ותוס' רבינו פרץ המובאים לעיל באות ד'). הרי יש איסור תורה על ציורים ותמונות שהם לעבודה זרה, וא"כ יש מקום לומר דשפיר שייך לגזור על כל ציורים].

ו. אפר מקלה על גבי מכה

איתא במכות (כא). "א"ר מלכיא א"ר אדא בר אהבה אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע ... רב אשי אמר כל מקום שיש מכה מכתו מוכחת עליו". יוצא שאפילו במקום שאינו כתובת קעקע ממש, אם נראה ככתובת קעקע יש איסור, [וכל המחלוקת בין רב מלכיא ובין רב אשי הוא לענין היכא דיש הוכחה שאינה עשויה לשם ככתובת קעקע אם גזרו חז"ל בכה"ג משום לא פלוג או לא]. ודין זה מדרבנן כדמוכח מלשון הגמרא "מפני שנראית ככתובת קעקע".

וצריך לברר מאיזה טעם יש בזה רק איסור דרבנן ולא איסור תורה.

ולכאורה יש לפרש על פי מה שאמרו במשנה (שם) "הכותב כתובת קעקע, כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע", הרי אינו אסור מה"ת אלא אם עשה שניהם, כתב וקעקע. וכאן שהמכה באה מאליה הוי כתב ולא קעקע ואינה בכלל מה שאסרה התורה. וצ"ל שיש איסור דרבנן אפילו בחד מינייהו כדמוכח מהא דאפר מקלה [וצריך לפרש הלשון "אינו חייב" הוא כמו לשון "פטור" בכל מסכת שבת שהוא פטור אבל אסור מדרבנן (כדאיתא בשבת ד.)].

ועוד שמא יש לחלק ולומר שאין כאן איסור תורה לפי מה שכתב הריב"ן, שבפירוש המשנה (ד"ה כתובת קעקע) כתב להגדיר מהו כתובת קעקע "ונראה בו כל הימים", ובגמרא (שם ד"ה אפר מקלה) בענין אפר מקלה כתב "לפי שקשה היא ומקעקעת מקום המכה והרושם נראה שם אחר זמן אבל עפר בעלמא לא". ולפ"ז יש לחלק ולומר שכתובת קעקע האסורה מה"ת היינו "נראה בו כל הימים" אבל אם אינו עומדת לעולם, אפילו אם הוא "נראה שם לאחר זמן" אינו אסור מה"ת. [אך פ' זה הוא שלא כדברי הנימוקי יוסף (ד: בדפי הרי"ף)

שכתב שכתובת קעקע "ניכרת שם זמן גדול", ואפשר להבין מדבריו שחייב אפילו אם אינו "נראה בו כל הימים". אך לפי דברי הנ"י צריכים לחלק בין זמן גדול לזמן קצר, וצ"ע בגדר זמן זה.]

במנחת חינוך (מצוה רנ"ג אות ב') כתב "ואפשר לפרש דהוי דבר שאין מתכוין כי הוא עושה זאת רק למכה, ופסיק רישא לא הוי דאפשר שלא יקעקע א"כ אינו אסור רק משום מראית עין". אבל מטעם דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה לא התיר דדוקא במלאכת שבת שנכנס בכלל מלאכה שאינה צריכה לגופה אינו חייב, אבל בשאר איסורים עומד באיסורו כיון דהוי פסיק רישא.

ז. ניתוח שיחזורי כשהאשה מורדמת

בנידון דידן שיש לה צער גדול וגם יש חשש ביטול שלום בית לכאורה יש טעם גדול להקל כל מה דאפשר. אך במקום איסור תורה אין להקל אף במקום צער ושלום בית. ולכאורה אע"פ שנידון דידן יש בו ענין רפואי, מ"מ אין לדמותו לאפר מקלה, והיינו לפי מה שכתבנו לעיל (אות ו') שאפר מקלה אין בו איסור תורה או משום שאין כאן קעקע וכתב או משום שאינו עומד לעולם או משום דהוי דבר שאין מתכוין ולא פסיק רישא. ולא שייכי כל הני טעמים בנ"ד, שהרי מטילים הצבע תחת לעור ע"י זריקות והוא דרך עשיית כתובת קעקע, וגם כל כוונת הרופא שישאר שם לעולם בכה"ג. וא"כ נראה שיש איסור תורה בניתוח זה ואין לערוך אותו.

וגם קשה להתיר מטעם שאין כאן אותיות, שהרי כמה ראשונים דחו סברא זו, וגם שלא הוזכר בטור וש"ע. וכן אינו נראה לסמוך על שיטת רבי שמעון שבמשנתנו שהרי לא מצינו שום ראשון שפסק בהדיא כמותו וגם לא הוזכר דבריו בטור וש"ע.

אך נראה שיש מקום להתיר ע"י רופא נכרי, שכיון שהיא מורדמת לגמרי בעת הניתוח (ע"י הרדמה-אנעסטיסיא) לא שייך דין מסייע (הנ"ל בענין כותב ונכתב). וכן הורה לי מו"ר הרב צבי שכטר. אך לפי מה שכתבו הראב"ד וס' החינוך (הנ"ל) דבלא מסייע פטור משום דהוי לאו שאין בו מעשה אבל עדיין יש איסור תורה, עדיין צ"ע בנידון דידן. ואפשר דכיון שהיא מורדמת ע"י הרדמה אין זה קרוי "מדעתו" (לשון הראב"ד) שעכשיו אין לה דעת כלל אע"פ שכן עשו לה מדעתה.

וכן משמע ממה שכתב בשו"ת שאילת יעבץ (ח"ב סי' צ"ז) וז"ל "דישן לאו בר דעת הוא לגמרי לא למצוה ולא לעבירה לא נשכר ולא נענש".

אך אין להביא ראיה גמורה ממש"כ שהרי דבריו הם במי שישן ובתוך שינתו עשה איזה מעשה (כדמוכח שם), אבל מי שהכין עצמו שיעשה איזה מעשה תוך שינתו עדיין צ"ע. ולכאורה מצינו ענין זה גבי שינה בסוכה ואדם המזיק.

הרי לענין שינה בסוכה מצינו שמקיים מצות ישיבת סוכה בזה, וכן היה אפשר לעבור על איסור בל תוסיף (ר"ה כח). בשינה בסוכה שלא בזמן המצוה. אך נראה שאין לדמות דין סוכה לנידון דידן שהרי עיקר מצות ישיבת סוכה היא לקבוע דירתו בסוכה כעין תדורו בביתו, וברור ששינה היא חלק גדול מזה, מה שאינו כן לענין כתובת קעקע שאין דרכו ע"י שינה בהרדמה. וא"כ אע"פ שבג"ד הכניסה עצמה למצב זה אין לדמותו להא דסוכה.

לענין אדם המזיק תנן (ב"ק כו.) "אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן" (בסנהדרין עב. גורסים "אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון"). וכתב הרמב"ם ע"פ הירושלמי (הל' חובל ומזיק פ"א הל' י"א) "במה דברים אמורים שהישן חייב לשלם בשנים שישבו כאחד ונתהפך אחד מהן והזיק את חברו או קרע בגדו אבל אם היה אחד ישן ובא אחר ושכב בצדו זה שבא באחרונה הוא המועד ואם הזיקו הישן פטור". ואף שכן חייב על מה שהזיק בשינתו אין לדמותו לנ"ד שהרי כל מה שהוא חייב היינו משום מה שפשע, ומה"ט מחלקין בין בא אחר ושכב לבין ישבו כאחד. ועוד דאיסורא מממונא לא ילפינן (כדאייתא בכמה דוכתי בש"ס), שהרי בדיני ממונות ברור שמחייבין בין שוגג ובין מזיד ורק באונס גמור פוטרים, מה שאינו כן באיסור והיתר שיש חילוק גדול בין ושוגג למזיד וכ"ש לאונס [ועי' בספר יד מלאכי כללי האלף אות מ"ג שכתב "איסורא מממונא לא ילפינן היכא דהילפותא דאיסורא לא הוי דומה בדומה ממש לממונא ומחתינן דרגא לאיסורא מממונא"].

אך צ"ע במה שכתב הרמ"א (יו"ד סי' שע"ב סע' א') "כהן שהוא ישן ומת עמו באהל צריכין להקיצו ולהגיד לו כדי שיצא", שהרי אם אין איסור למה צריכים להקיצו. וכתב הש"ך (שם ס"ק ג') "ואע"ג דלא ידע מ"מ איסורא עביד בשוגג". ומקור דברי הרמ"א הם בשו"ת מהרי"ל (סי' ס"ט, והוא סי' ס"ה בדפוס שלנו) ועל זה כתב הש"ך (הנ"ל) "ס"ל אע"ג דאינו עושה מעשה ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו איסור דאורייתא מיהא איכא".

מיהו כל דין זה צע"ג שהרי הכהן הוא אנוס גמור ואף שגגה לא מצינו בו, וא"כ מאיזה טעם חוששין למה שעובר על איסור טומאת כהנים. ומה"ט נראה שצ"ל שדין טומאת כהנים חמור ביותר, ולכאורה אין ללמוד ממנו לנ"ד. הרי דנו הפוסקים בכהן זה כשהיה ערום אם יכול ללבוש או אם צריך לצאת אף כשהוא ערום, וברור שאין כאן מעשה אלא במה שהוא שוהה באוהל המת,

ואין זה חשוב מעשה בכל מקום ואעפ"כ הקפידה התורה על שהייתו שם. ולפ"ז אפשר להבין היאך החמירו כ"כ בכהן ישן, אבל אין זה ענין לכתובת קעקע.

ועוד שמא כל מה שחייבים להקיצו בא מדין "וקדשתו" דהיינו שצריך להכריחו שיתנהג בקדושתו, ולזה אין לחלק בין מזיד לשוגג ואף אונסים שיכול להמלט מהם כמו נידון דידן, ואפשר לומר שחיוב זה אינו תלוי במה שהכהן עובר עבירה אלא בשמירת קדושת כהונה. וע"ש ביבמות (פח:): דאיתא "איסור כהונה שאני".

[ועוד שכל דין זה להקיצו צ"ע שלא הוזכר לא בש"ס ולא בדברי רוב רבותינו הראשונים ולא בטור ולא במחבר, ושמא היינו משום דלא ס"ל לדין זה שהרי הוא אנוס גמור.]

ולפי הטעמים הנ"ל נראה שאין להוכיח מדין טומאת כהנים שיש איסור למי שאינו עושה מעשה במקום שהוא אנוס, ולכן יש טעם גדול להתיר כשהיא מורדמת.

אך באנציקלופדיה הלכתית רפואית (פרופ' אברהם שטינברג, כרך ה' עמוד 684, החדש, הערה 61) כתב "תשובת הגר"י זילברשטיין במכתבו אלי, בשם הרי"ש אלישיב טעמו על פי שיטת המעיל צדקה ס"י לא, שאין אפילו איסור דרבנן אם כתובת קעקע איננה באותיות אלא בצורות בלבד". אך כבר כתבנו שכל עיקר טעמו ומקורו של המעיל צדקה צע"ג. ומ"מ אם דעת רבינו להקל ולסמוך על דבריו בשעת בדחק, זהו דוקא בארץ ישראל שא"א בענין אחר, אבל במדינה זו שבקל תמצא רופא נכרי אין מקום להקל, כנ"ל.

מיהו נראה שאם יש איזה פקפוקים בכל מש"כ לנהוג היתר ע"י רופא נכרי ובהרדמה כנ"ל, יכול לצרף לזה מה שכתב הגר"י"ש אלישיב לסמוך על שיטת רבי שמעון וגם שאינו עשוי לשם ע"ז.

וברור דמותר לרופא ישראל לערוך ניתוח זה לנכרית, שאין איסור כתובת קעקע שייך בהן.

[ויש עצה אחרת להסתלק מכל זה, דהיינו שמסירין הפטמה בשעת הניתוח ושומרים אותה כשמנתחים ואח"כ מחזירים אותה לשד ששחזרו. אך צריך שיקול גדול אם לערוך הניתוח בכה"ג שלא ירבה החשש שיחזור הסרטן ח"ו, וצריך להתיעץ ברופאים המומחים ביותר לדון על כל אחת בפני עצמה.]